

Eestis teaduse, hariduse ja tehnoloogia arendamisest ehk kuidas saada suureks vaimult?

Presidendi Nõukoda

27. veebruar 2008

Jaan Einasto ja Mart Saarma

Innovatsioonidest sõltub Eesti edu

Hea haridus

Kvaliteetne teadus

Teaduse ja tehnoloogia pargid

Tehnoloogia siirde süsteem ja patendid (IPR)

Investeeringud SME-esse

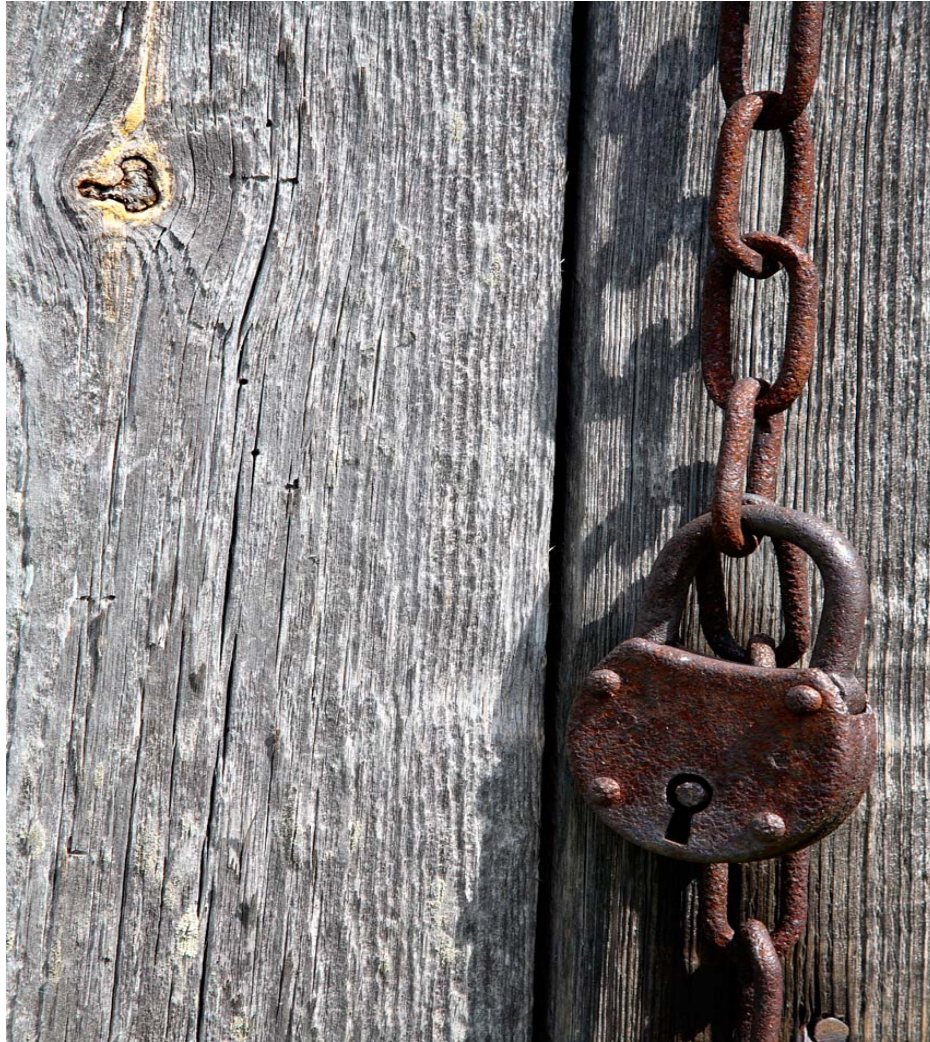
Kõrgtehnoloogilise tööstuse Eestisse toomine

Edukas marketing ja management

Märksõnadeks on:

➤ **Kvaliteet ja paindlikkus**

Hetke olukorrast ja kuidas
olukorda lahendada?

Positiivselt olukorrast

- Eestil on rahvusvaheliselt eduka riigi maine
- Eesti on olnud aktiivne ja edukas moodsatel aladel (geenitehnoloogia, informaatika, ökoloogia jne.)
- Hariduse tase, eriti reaalinetes, endiselt korralik (viimased Pisa tulemused!)
- Kõrgharidus on populaarne ja on loodud palju uusi kõrgkoole, sealhulgas eraülikoole –kõikide tase ei ole korralik

Positiivset Eesti olukorrast

Noorte võõrkeelte oskus näib olevat hea

- Eestil on tõeline Venemaa tundmise kogemus
- Skype ja Playtech edu annab julgust ja eneseusku – peamine eesmärk peaks olema selline, et luua Eesti firmasid, mis toovad suurema osa kasust Eesti omanikele ja maksumaksjatele

Saavutustest

- Suurepäraseid traditsioone teaduses ja vana hea Tartu Ülikool
- Eestis on tehtud suuri avastusi: avastatud munarakk, loodud rakuteooria, avastatud süsivesikud ja lektiinid; leiutatud kromatograafia jne. jne.
- Kaks Nobeli preemia laureaati: Wilhelm Ostwald ja Ragnar Granit?
- Ka NSVL-i perioodil suudeti säilitada emakeelne kõrgem õpetus ja heatasemeline teadustöö vähemalt loodusteadustes – alates 1990 on eestlased saanud edukalt akadeemilisi töökohti välismaal

The Nobel Prize in Chemistry 1909 to Wilhelm Ostwald

- "in recognition of his work on catalysis and for his investigations into the fundamental principles governing chemical equilibria and rates of reaction

“He graduated from the [University of Tartu](#) in [1875](#), he received his Ph.D. there in [1878](#) under the guidance of [Carl Schmidt](#) and taught at Tartu from [1875](#) to [1881](#) and Riga Polytechnicum from [1881](#) to [1887](#).

The Nobel Prize in Physiology or Medicine 1967 to Ragnar Granit, Haldan Keffer Hartline and George Wald

- "for their discoveries concerning the primary physiological and chemical visual processes in the eye"

Helsingi Ülikooli
teatmiku kohaselt oli
Tartu Ülikooli
füsiologia professor
1929-1931 – kas to
tegelikult Tartus ka
töötas on ebaselge

Ragnar Granit

Akadeemilise Eesti probleemid

- Eesti Ülikoolides ja teadusasutustes puudub tõeline konkurents ametikohtadele
- Professoreid valitakse vanadel põhimõtetel – puudub tegelik kompetentsuse hindamine ja võrdlemine Euroopa tasemega
- Puudub (vähemalt ametlikult) Euroopalik teadlase "karjääriredel" – väitekirj, postdoc, rühmajuh, professor – aga see on nüüd tekkel
- Õpetatakse liiga paljudel erialadel MSc ja PhD tasemel, kus tegelikku kõrget kompetentsi pole

Akadeemilise Eesti probleemid

- Täiendamine välismaal/sabbatical pole muutunud loomulikuks osaks teadlase karjääris: ei peaks saama dotsendi või professori kohta muidu, kui poleks olnud 2-4 aastat postdoc st. järeldoktor eelistatult juhtivas välismaa asutuses
- Märkimisväärne osa "juhtivaid" teadlasi ei vasta Euroopa standarditele: tutvuge PubMedi ja CC-ga
- Tartu Ülikool 1920 aastatel valis real aladel professoriteks kompetentsed välismaalased; Praegune Eesti vabariik pole kahjuks seda teinud
- Praegu Eesti Ülikoolides on väga vähe välismaa juhtivaid spetsialiste

Viitamiste võrdlus arstiteaduses, mis on Eestis suhteliselt edukas ala

	Tartu	Helsinki
• Anatoomia	77	18,400
• Biokeemia	665	7,900 (33,700)
• Füsioloogia	1670	9,500
• Mikrobioloogia	770	12,400
• Geneetika	1465	14,400 (19,000)
• Hemat/onkol	60	11,500
• Kardioloogia	690	7,000
• Kõrvahaigused	270	3,700
• Pediaatria	405	8,200
• Neuroloogia	97	10,500
• Psühhiaatria	231	8,500
• Sisehaigused	93	2,700

Olen võrrelnud vastava instituudi/kateedri professorite kumulatiivset tsiteeringut seisuga 24 veebruar, 2008

Shanghai Jiao Tong University 2007 aasta tabel: 1.

Harvard

2. Stanford ja 3. University California - Berkeley

- Samas Skandinaavia ülikoolid:
  1. University of Copenhagen (#46)
  2. Karolinska Institutet (#53)
  3. Uppsala University (#66)
  4. University of Oslo (#69)
  - 5. University of Helsinki (#73)**
  6. Stockholm University (#86)
  7. Lund University (#97)
- Kui me võrdleme ennast Stanfordini või Berkeley Ülikoolidega, siis on loomulikult pilt veel kehvem

Mida teha?

- Professoriteks ja juhtivateks teaduriteks peab valima vaid selliseid, kes on tõeliselt kompetentsed ja vastavad EL-i standardile
- Valimised peaksid olema sellised, et hinnataks ka kompetentsi (kuidas saab olla professor, kui pole juhendanud ühtegi doktorikraadi kaitsnut?)
- Hindajateks peaks olema ala rahvusvaheliselt hinnatud välismaised spetsialistid (üksteist hinnates ei piisa kompetentsist ja varsti oleme kõik omavahel tülis)
- Tehnoloogiliselt ja teaduse seisukohalt kriitilistele aladele peaks üritama saada välismaa spetse (palgad pole enam nii kole erinevad; Euroopas minnakse varakult pensionile ja paljud lähevad siis USA-sse) pakkudes neile korralikke tingimusi nagu 120 aastat tagasi tehti Tartu Ülikoolis

Eliitprofessorid

- Avastusi teevad ja tehnoloogiat viivad edasi reeglina üksikud tippteadlased, tippinsenerid ja innovaatorlikud tööstuse ning rahanduse inimesed. Seetõttu peab Eesti vastavaid teaduse ja tehnoloogia tippe eriti korralikult toetama – neid on meil vähe ja neid tuleb hoida kui kalliskive
- Tuleks kaaluda vastava fondi loomist ka Eestis, mis annaks sihipärast toetust 10 - 15 tippteadlasele lisaks tavalistele grantidele ja uurimisteemadele ja tippkeskuste programmile
- Eelduseks on rahvusvahelisel hindamisel põhinev teadlaste valik ning nende valimine teatud kindlalt määratud perioodiks.

Ettepanek

- Tuleks anda sihipärast toetust 10 - 15 tippteadlasele, selleks vastavalt kohandades uurija-professori statuuti – nad jääksid reeglina tööle vanasse asutusse
- Sama skeemi võiks kasutada ka välismaiste tippteadlaste Eestisse meelitamiseks
- Lisaks korralikule palgale peaks “paketti” kuuluma ka korralik toetus uurimistööks (palk 60-80kEEK/kuus, 1-2 MEEK uurimistoetust aastas)
- Nende baasil saaks luua Institute of Advanced Studies laadi asutus (Süvauuringute Instituut), mis kataks kogu Eestit
- Taolised meetmed tooks kindlasti uusi andekaid inimesi teadusse ja arendustegevusse

- **Noortest teadlastest**

Haridus ja väljaõpe muudes riikides peaks olema normaalne osa akadeemilisest karjäärist

- Palju noori läheb välismaale, kes saavad seal hea hariduse, aga meil ei ole korralikku repatriatsiooni süsteemi
- Haruharva suunatakse inimesi väljaõppele välismaa kõrgtehnoloogia tööstuse laboritesse
- Andekaid Eesti teadlasi on välisriikides, aga pole näha selgeid samme nende kodumaale toomiseks
- Vaba liikumisega EL-s on andekate inimeste koju kutsumine ja kodus hoidmine keerulisem kui varem
- On tulemas koolitatud inimeste puudus (Nokia tekitas suure tühimiku infotehnoloogia alal!)

Ettepanekuid

- PhD puhul ei tasuks minna Skandinaavia järgedes: PhD kaitsmine peaks olema pigem sarnane UK ja USA-ga (Ph.D. - 4 aastaga; vähem avaldatud töid ja suund kvaliteedile)
- Postdoc periood (2-3 aastat) juhtivas välismaa ülikoolis peaks olema teadusliku *curriculumi mandatoorne osa*
- Teadustöö peak olema elukutse ja mitte hobby. Vajalik oleks selline süsteem ülikoolides, et oleks võimalik teha uurimistööd lähes 100%-liselt. Erilist rõhku tasuks panna talentide otsimisele: neid tuleb ka rahaliselt korralikult toetada
- Tasub veelgi tugevamalt arendada Centres of Excellence ideoloogiat ja jätkata R&D rahvusvahelist hindamist, mis ka kaunis edukalt toimub
- Eesti peaks nüüd eelisarendama tehnoloogilist haridust ja rakendusteadusi kõrgtehnoloogilistel aladel

Veel ettepanekuid

- Peaksime suutma identifitseerida välismaal töötavad andekad eestlased ja looma korraliku riikliku repatriatsiooni süsteemi
- Naasvatele edukatele noortele peaks andma võimaluse iseseisvuda. Tasuks õppida ERC uuest programmist. Lõviosa suurtest avastustest tehakse noorte teadlaste poolt!
- Meil on endiselt Saksa (Herr Professor Doktor....) ja endise NSVL-i tüüpi vanu autoriteete pimesi kummardav süsteem – see on ka üks Euroopa hariduse ning R&D suuremaid probleeme võrreldes USA-ga

Mida veel teha? Rakendada tööjaotust!

- Üleminek Bologna süsteemile (3+2 aastat)
- Üliõpilaste ja teadlaste vaba liikumine ja vaba tööturg
- Kas on mõtet anda magistri ja eriti doktoriõpetust aladel, kus pole tegelikku kompetentsi?
- Anda korralik B.Sc. haridus kõigile ja magistri koolitus valitud aladel, sellistel aladel, mis oleks Eestile hädavajalikud ja/või kus meil on rahvusvahelist taset
- Muudel aladel koolitada magistreid juhtivates Euroopa ülikoolides
- Tegelikku elu jälgides jääb vahest mulje, et Eesti ei määratle ennast veel EL liikmena

Tehnilisest haridusest ja innovatsioonidest

Kuidas leida "kristallist pall?"

Milline on meie innovatsioonipotentsiaal?

- Oleme Ungari ja Tsehhi Vabariigiga umbes samal tasemel
- Jääme juhtivatele maadele (Rootsi, Soome, Taani, Holland etc.) **3-5 korda alla**
- Meil on hea geograafiline asend ja ajalooline kogemus, mille oskuslik kasutamine võiks meile tõeliselt abiks olla
- Eestlane peab lugu teadmistest ja oskustest
- Uutesse tehnoloogiatesse suhtutakse vist kaunis soosivalt? (täppissordiaretus, tüvirakud jne)

Innovatsiooniketi nõrgad lülid Eestis

- Vähe "suuri" innovatsioone
- Tööstuse suhe ülikoolide ja uurimisinstituutidega on nõrk
- Arvestatavaid patente meeletult vähe
- Kui ongi häid tooteid ja tehnoloogiad, siis on need viletsalt seotud marketingiga
- Väga vähe kõrgtehnoloogilisi firmasid ja vastavaid välisinvesteeringuid
- Välismaised kõrgtehnoloogilised firmasid pole toonud Eestisse oa T&A-d. Miks?
- Mitmetel tehnoloogilistel aladel uurimistöö sh. rakendusliku uurimistöö tase nõrk

Suuri probleeme

- Innovatiivne tööstus, mis suudaks innovatsioone kasutada ja arendada on alles tekkimas
- Seetõttu enamik Eestis loodud innovatsioone ei leia siin rakendamist (tegelikult ei rakendata kuskil ja läheb seega untsu)
- Lisaks start-upide loomisele ja toetamisele tasuks mõelda ka IPR ja litsenseerimise olulist tugevdamist, et suudetaks osa innovatsioone (avastusi) kasulikult maha müüa (muidu need lihtsalt jäävad sahtlisse tolmuma).
- Teadus on tõesti muutunud kaubaks – 2006-2007 müüdi mitmeid firmasid, millel olid vaid patendid, sadade miljonite USD-de eest
- EL-i liikmena on kergem Eesti innovatsioone kaitsa ja kasulikult maha müüa

Tehnoloogilise hariduse arendamine

- Eesti ei arene edasi ilma, et Tehnikaülikooli tase tehnoloogiate õpetamise ja uurimise alal otsustavalt tõuseks
- Tehnikaülikoolid on tavaliselt olnud tehnoloogiliste muutuste vedurid ja kõrgtehnoloogiliste firmade "sünnitusmajad"
- Lahendus ei tule Tartu Ülikoolis tehnoloogia õpetamisest (kuigi seegi aitab) vaid Tallinna Tehnikaülikooli otsustavast ja radikaalsest reformimisest ja toetamisest. Eeskujuks võiks võtta ETH Zürichis
- Eesti patentide olukord on väga nigel, mistõttu oma rahvusliku kõrgtehnoloogilise tööstuse kiire tekkimine on väga küsitav

Ettepanek

- Paneme ette Tehnikaülikooli ja tehniliste ning tehnoloogiliste teaduste rahvusvahelist hindamist ETH, MIT, KTH ja CIT-i tippeksperptide poolt
- Seejärel peaks Tehnikaülikooli riiklik toetus radikaalselt paranema
- Patenteerimise ja litsenseerimise osas peame alul minema osanikeks naaberriikide edukatesse patendi- ja litsenseerimise firmadesse ja hiljem moodustama Eesti firmasid
- Samas peame süstemaatiliselt koolitama vastava ala rahvusliku kaadri välismaa juhtivates ülikoolides ja firmades
- Kindlasti tasuks üritada ka vastava ala spetsialiste Eestisse värvata

Probleeme ja lahendusi

- Kodumaise high-tech tööstuse teke on edasise edukuse mootor ja võti
- Edukas kodumaine või Eestis paiknev välismaine tööstus "toidab" haridust ja teadust ja samas kasutab Eestis loodud innovatsioone
- Kõrhariduse ja haridus üldse peab olema kõigile kättesaadav. Hariduse strateegiast sõltub suurel määral kogu Eesti KÕRGTEHNOLOOGILISE TÖÖSTUSE tulevik ja seega ka Eesti edu
- Innovatsioonide rakendamine on loomulikult globaalne ja vaid sedamoodi mõeldes on edu võimalik

Tuleviku võimalused

- Saame kasutada moodsaid tehnoloogiad ja vältida toimimist vaid allhanketootjana
- Võime luua radikaalseid uuendusi ja teenida nende pealt
- Kõrge kvalifikatsiooniga tööjõud, ehabürookraatlikud institutsioonid ja "üksteise tundmine" annavad meile paindlikkuse, mis lubab kiiresti rakendada uusi innovatsioone – paindlikkus
- **Pragmaatilisus teeb asjad teoks**

Jakob Hurda mõte

- Jakob Hurt on lausunud 1870 aastal tähendusrikkad sõnad: "Kui me ei saa suureks rahvaarvult, peame saama suureks vaimult".
- Mõte on väga ajakohane ka tänases Eestis

Täname tähelepanu eest!

